

یادداشت‌هایی درباره برنامه‌های رادیو و تلویزیون

سید محمد دبیرسیاقی*

جناب آقای مدیر

یادداشت‌هایی ضمن مطالعه یا مشاهده و استماع برنامه‌های مفید رادیو و تلویزیون درباره مسائل مختلف گرد آمده داشته‌ام از اهم آن‌ها نسخه‌ای نوشتم که ضمیمه است. در صورت سودمند دانستن امر به درج آن‌ها در مجله گزارش میراث خواهید فرمود.

به خرج داده بود و مواردی از این قبیل.

امید که آب رفته به جوی باز آید و زبان فارسی از گرفتار آمدن به این چنین تنگناها برهد و همچون «بابل» گرفتار تَبَلُّلِ السنه و عواقب ناساز آن نشود.

نابجا به کار رفتن «گان» علامت جمع برای جمادات

در جلسه‌ای از جلسات مجلس شورای اسلامی به مناسبتی پیشنهاد مرمت بقعه متبرکه حضرت معصومه (س) در قم مطرح گشت. هنگام بحث برای مرمت چند بقعه متبرکه دیگر نیز از جانب نمایندگان داده شد و پس از بحث مورد موافقت قرار گرفت. اما پیش از اقدام به گرفتن رأی، یکی از نمایندگان پیشنهاد کرد به جای کلمه «امامزاده‌ها» لفظ «امامزادگان» را برای بقاع متبرکه بگذارند و مجلس نیز آن را به رأی گذارد و تصویب شد. ناروایی و نابجائی به کار رفتن «امامزادگان» که جمع «امامزاده» به معنی فرزند امام است نه بقعه او، برای بقاع متبرکه جای تردید ندارد و در خور اصلاح است.

با تشکر - دبیرسیاقی

دستت درد نکند

دستتان درد نکند

چندگاهی است که جمله «دستت درد نکند» یا «دستتان درد نکند» در مقام تشکر جای کلمه‌ها و جمله‌های متناسب با حال و مقام و حرکات و کردار و گفتار را گرفته و رواج عام یافته است و تمامی مردم از عارف و عامی، جز معدودی انگشت‌شمار آن را به کار می‌برند و تعبیرات گوناگون متناسب با حال و مقام به کلی از استعمال افتاده است. در حالی که تا چندی پیش هر متکلمی، اعم از باسواد یا بی‌سواد، تعبیری متناسب با حال و مقام و کردار و رفتار و گفتار به کار می‌برد. و از کلماتی چون: سپاسگزارم، متشکرم، ممنونم، لطف کردید، عنایت فرمودید، مرحمت فرمودید یا: صفا آوردید، بنده‌نوازی نمودید، خوشحال کردید، مسرورمان ساختید، چشم ما را روشن کردید، یا: زحمت کشیدید، رنجه شدید، خجالت‌مان دادید، یا: فرسوده نباشید، مانده و خسته نباشید و نیز: استادی به خرج دادید، مرده زنده کردید، دست مریزاد، دست درست و به قول خواجه حافظ:

مریزاد دوستی که انگور چید

هماناد پایی که بر هم فشرد

همچنین در خطاب به معنیان و نیز مُرشدان زورخانه: دمت گرم، نفست گرم، استفاده می‌کردند.

تنها در مورد سپاسگزاری از کارهایی که با دست به انجام می‌رسید، می‌گفتند: دستت درد نکند. مثلاً به شاطر یا نانوائی که نان برشته و بی‌دوره و خمیر پخته بود، یا به بنایی که آجرچینی ظریفی کرده بود، یا به نجاری که در کار خود ظرافت

به کار بردن عبارات مفصل نابجا در اخبار ورزشی

خبر (جمع اخبار، خبرها) چنان که از خود کلمه برمی‌آید، آگاه‌سازی است از کاری، واقعه و حادثه و رویدادی، و پیداست که با گزارش و اعلامیه و نیز مقامه تفاوت دارد. خاصه در اختصار. واقعه‌نویسی، گزارش‌دهی، پخش اعلامیه، مقامه‌نویسی معمولاً با عبارات و مضامین و سجع‌های موزون و مترادف‌های زیبا، دور از حشو و زواید و در عین رسایی متناسب با معنی اصلی است. اما مع‌الاسف در اخبار ورزشی که از رادیو و تلویزیون پخش می‌شود، این اصل، یعنی خبر بودن رعایت نمی‌گردد و غالباً با عبارات نامناسب و نابجا پخش می‌گردد. از باب مثال در اعلام نتیجه نهایی مسابقه کشتی‌فرنگی سنگین‌وزن به جای آن که بگویند: فلان در این وزن برنده نهایی شد و مدال طلا گرفت، می‌گویند فلان در وزن فلان مقام اول را به خود اختصاص داد و مدال طلا به گردن آویخت. پیداست

* استاد بازنشسته زبان و ادبیات فارسی.

دوره دوم، سال ششم، شماره سوم و چهارم، مرداد - آبان‌ماه ۱۳۹۱

که او اختصاص نداده بلکه به او اختصاص یافته است و او به گردن نیاویخته بلکه به گردن او آویخته‌اند. یا در کشتی آزاد و برنده فوق‌سنگین می‌گویند: فلان... در وزن... مقام دوم را به خود تخصیص داد و در مکان دوم ایستاد و مدال نقره را به گردن آویخت. در حالی که تخصیص‌دهنده او نبوده و به گردن آویزنده نیز و ذکر مکان دوم هم فقط هنگام نشان دادن فیلم پایان مسابقه و اعطای مدال از طرف مقام معین میسر است نه در استماع خبر. به هر حال رعایت اختصار در خبرهای ورزشی کاری شایسته و دور از نارواهاست.

اطلاق ناروا و نادرست آذری به جای ترکی

می‌دانیم مردم ساکن جنوب رود ارس و بخشی از عراق عجم تا پیش از تأسیس حکومت صفویه گویش خاص فارسی یعنی تاتی داشتند و بدان گویش تکلم می‌کردند، اما تألیفات، اشعار و یادداشت‌ها و اسناد و قباله‌ها و نامه‌ها که بین آنان رد و بدل می‌شده به زبان فارسی دری بوده است.

در سفرنامه حکیم ناصر خسرو، مسافر راهی خانه خدا می‌خوانیم: در تبریز، قطران نام شاعری را دیدم که شعر نیک می‌گفت، اما زبان فارسی (دری) نیکو نمی‌دانست. پیش من آمد. دیوان منجیک و دیوان دقیقی بیاورد. پیش من بخواند و هر معنی که او را مشکل بود از من بپرسید. با او بگفتم و شرح آن بنوشت و اشعار خود بر من خواند.

(سفرنامه ناصر خسرو، ص ۹، انتشارات کتابفروشی زوار، چاپ نهم، ۱۳۸۷خ)
رساله روحی انارجانی که در ۹۹۲ هجری نوشته شده و استاد مرحوم سعید نفیسی آن را به طبع رسانده‌اند به گویش تاتی است (تاریخ نظم و نثر، استاد نفیسی، ج ۱، ص ۵۲۹). با یک پارچه شدن حکومت تمامی ایران در دوره صفویه، مانند دوران پیش از اسلام، درگیری‌های این دولت با حکومت عثمانی ترک‌زبان، ایجاب می‌کرد که برای آگاه‌شدن از نیات و نقشه‌های جنگی و آرایش لشکریان و نحوه هجوم ترکان به سرزمین ایران با زبان آنان آشنا و بر آن مسلط باشند. از این رو زبان ترکی در میان سرداران و سپاهیان صفوی و دربار رواج کامل یافت و اندک‌اندک جای گویش تاتی را گرفت؛ البته فقط در تکلم نه در تحریر. و گویش تاتی تدریجاً رو به کاهش رفت، اما یک‌باره از میان نرفت، چنان که در نیمه اول قرن خورشیدی حاضر به نوشته شادروان یحیی ذکا و نیز مرحوم عبدالعلی کارنگ،

محققان ارجمند، هنوز آبادی‌های بسیار گویش تاتی داشتند و اینک نیز دو آبادانی یکی در حدود خوی (آذربایجان غربی) و دیگری در استان اردبیل گویش تاتی دارند.

در حکومت قبل اقداماتی برای رواج بیشتر یافتن زبان دری خاصه بعد از غائله آذربایجان صورت گرفت و گذشته از دروس مدارس ابتدایی و متوسطه که فارسی بود، خردسالان و دانش‌آموزان به فارسی دری با هم تکلم می‌کردند و کهن‌سالان رغبتی به آن نشان می‌دادند و می‌رفت که با گذشت کمتر از نیم قرن زبان مردم آن سامان به کلی فارسی دری شود. مع‌الاسف عاملی ناپاک، یعنی تحریک بیگانه به دست‌یاری عوامل دست‌نشانده، از راه نشریه‌های گمراه‌کننده و مجله‌های محتوی مطالب مزورانه، بر زبان این بخش از ایران عزیز که هنوز کاملاً از ترکی به فارسی دری تبدیل نشده بود نام آذری نهادند و زیر پوشش این عنوان مزورانه لغاتی از زبان ترکی را وارد زبان دری ساختند، لغاتی مانند «سن ایچ» برای نوشابه غیرالکلی، «آچیلن‌در» برای درهای ورودی خودکار و بسیاری لغات دیگر و نیز راه‌اندازی مجله‌ای به نام وارلیق به زبان ترکی و کمک‌هزینه تحصیلی دادن به سرسپرده‌ای از دانشجویان ایرانی که در دانشگاه‌های ترکیه تحصیل می‌کردند و او را عامل اجرایی مقاصد شوم خودساختن و نیز ایجاد انجمن‌های کوچک از ترک‌زبانان سرسپرده در برخی دانشگاه‌ها با برنامه‌ای چون پخش برخی اعلامیه‌ها به زبان ترکی زیر پوشش اجرای موسیقی و شعرخوانی و غیره و نصب آن‌ها در راهرو عمارات دانشگاه؛ و از همه ناجوانمردانه‌تر استفاده از موقعیت تحت فشار و اشغال ایران عزیز در جنگ جهانی دوم و حمل سلاح‌های جنگی با راه‌آهن کامیون‌ها از ایران به روسیه و نام پرزوق و برق «پل پیروزی» دادن به ایران با سکنه دچار قحطی و حضور سپاهیان سه کشور بیگانه؛ و تشکیل دادن کشوری آن سوی رود ارس با نام ساختگی مشابه نام سرزمین جنوب رود مذکور و ایجاد ارتباط مزورانه یک طرفه با مدیران یکی از استان‌های سه‌گانه شمال غربی به جای حکومت مرکزی و اعمال مزورانه دیگر.

از خداوند متعال خواستاریم که مانند همیشه کشور ما را که تعلق به امام عصر (عج) دارد از هر گزند و آسیبی و از شر فرصت‌جویان ناپاک طینت محفوظ بدارد. آمین یا رب العالمین. والسلام

